

นับตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (2504-2509) เป็นเครื่องมือนำทางในการพัฒนาประเทศ เป็นต้นมา สาธารณชนได้ให้ความสนใจติดตามว่า มีอะไรเกิดขึ้นในสังคมไทยบ้าง ผลของการพัฒนาเป็นเช่นไร และนับตั้งแต่แผนฯ 8 (2540-2544) เป็นต้นมา ทำให้สภาพัฒน์จึงปรับเปลี่ยนแนวคิดของการพัฒนา จากที่เคยกำหนดเป็นด้าน ๆ มาให้ความสำคัญกับการบูรณาการในทุก ๆ ด้านอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งแนวคิดและทิศทางที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลและมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา พร้อมกับปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินการให้ทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาให้มากที่สุด

ในการจัดทำแผนฯ 9 (2545-2549) สภาพัฒน์ยังได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย นอกจากในเชิงการจัดการที่ให้ รู้ รัก สามัคคีแล้ว มาเป็นปรัชญานำทาง พร้อมทั้งกำหนด 7 ยุทธศาสตร์หลักที่ครอบคลุมในเรื่องของการบริหารจัดการที่ดี การพัฒนาคนและการคุ้มครองทางสังคม การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวม การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้งการพัฒนาความเข้มแข็งทางด้านวิทยาศาสตร์ ทั้งหมดนี้ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดี มีสุขของคนไทย

ทำไมเราจึงต้องมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยนั้น คืออะไร จะนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างไร และสภาพัฒน์ได้ดำเนินการอะไรที่สำคัญเพื่อการนี้ไปแล้วบ้าง และท่านจะมีส่วนร่วมปรับปรุงแนวทางการพัฒนาให้มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนี้ได้อย่างไร จึงเป็นเรื่องอนาคตของสังคมไทยที่ทุกภาคส่วนจะต้องมาสร้างความเข้าใจร่วมกัน

ในขณะที่เริ่มแผนฯ 1 เมื่อ 40 ปีที่แล้ว ประเทศไทยยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมที่ยังบริสุทธิ์ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่ถูกเรียกว่าพัฒนาแล้ว คนไทยยังยากจนอยู่ มีระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยที่ต่ำ มีการว่างงานมาก และภาคเอกชนก็ยังไม่เข้มแข็งดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

เพื่อแก้ไขปัญหา ณ ช่วงเวลานั้น รัฐจึงต้องเป็นผู้นำในการพัฒนา เร่งลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการผลิตและนำผลผลิตจากชนบทออกสู่ตลาด เร่งระดมการผลิตสินค้าจากฐานทรัพยากรที่มีอยู่เหลือเฟือ รวมทั้งขยายทรัพยากรไปเป็นวัตถุดิบในการผลิตในต่างประเทศ เพราะง่าย

* บทความเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ คอลัมน์ “สภาพัฒน์กับการพัฒนาประเทศ”
เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2546

และรวดเร็ว เนื่องจากความรู้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มของเรายังน้อย ทั้งนี้เพื่อมุ่งสร้างงาน ให้คนไทยมีรายได้ พ้นจากความยากจนให้รวดเร็วที่สุด

เราคาดการณ์และคาดคิดไม่ถึงว่า การพัฒนาที่มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในแต่ละยุคสมัยดังกล่าว จะก่อให้เกิดปัญหาการพัฒนาที่ไม่ได้สัดส่วน เมืองบางเมืองเจริญเร็วกว่าชนบทมาก จนเกิดการอพยพเข้ามาสร้างปัญหาเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เศรษฐกิจในภาพรวมที่ขยายตัว กลับมีส่วนแบ่งทางรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน เริ่มมีปัญหาสังคมหลากหลายรูปแบบมากขึ้น วัฒนธรรมอันดีงามเริ่มถูกละเลย ทรัพยากรธรรมชาติค่อย ๆ ร่อยหรอลงจนยากที่จะฟื้นฟู และบางประเภทก็ไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับมาเหมือนเดิมได้ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มีและเหมาะสม ก็เสื่อมโทรมลงจนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ผู้คนที่เกี่ยวข้องเห็นพ้องกันว่า ถ้าปล่อยให้ผลของการพัฒนาเป็นเช่นนี้ต่อไป นอกจากคนไทยในรุ่นปัจจุบันจะไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างอยู่ดี มีสุข ได้แล้ว ชนรุ่นลูก รุ่นหลาน ต่อ ๆ ไป ก็จะไม่สามารถอยู่ดี มีสุขได้เช่นกัน แล้วคนไทยและสังคมไทยจะยั่งยืนอยู่ในสังคมโลกนี้ได้อย่างไร และในวันข้างหน้าจะยังมีประเทศไทยเหลืออยู่ในโลกนี้อยู่หรือไม่

โดยความเป็นจริงแล้ว หลาย ๆ ประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ก็เคยผ่านประสบการณ์เช่นนี้มาก่อนเช่นกัน และได้เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนมานับตั้งแต่ปี 2515 แต่มาตื่นตัวกันมากเมื่อสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่องค์การสหประชาชาติจัดตั้งขึ้น ได้พิมพ์เอกสารชื่อ “Our Common Future” ออกเผยแพร่เมื่อปี 2530 โดยมีสาระเรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือยและวิถีทางการพัฒนาเสียใหม่ ให้ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและข้อจำกัดของธรรมชาติให้มากขึ้น พร้อมกับได้ให้นิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ออกจะเข้าใจค่อนข้างยากไว้ว่า

“การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง”

แต่ที่ดูจะเข้าใจง่ายขึ้น ก็คือคำอธิบายตามแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ที่อธิบายไว้ว่า **“การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมมนุษย์สอดคล้องกับเกณฑ์ของธรรมชาติ”**

ถ้าจะแปลความให้เข้าใจง่ายขึ้นไปอีก เพื่อให้เข้าใจถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยก็คือ **“การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ในระหว่างมิติอันเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้ชีวิตมนุษย์อยู่ดี มีสุขคือ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งต่อคนในรุ่นปัจจุบัน และคนรุ่นอนาคต”**

เพื่อให้แนวคิดนี้สัมฤทธิ์ผล สภาพัฒนาฯก็ได้เคยกำหนดแนวทางดำเนินการเพื่อการนี้ไว้มาตั้งแต่แผนฯ 8 แล้ว โดยการพัฒนาฯนั้นให้ยึดหลักพื้นที่ หน้าที่ และการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ใน**ด้านพื้นที่** เราควรพิจารณาในลักษณะเป็นลุ่มน้ำหรืออ่าวที่มีปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน หรือเป็นสายการผลิตสำหรับอุตสาหกรรมเดียวกัน นอกเหนือจากการพิจารณาเชื่อมโยงถึงมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม อันเป็นสาเหตุแล้ว ใน**ด้านหน้าที่** นอกจากการยอมรับว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบแล้ว รัฐควรจะต้องปรับบทบาทจากผู้ควบคุมและสั่งการ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกและประสานงานเพื่อให้เกิดการร่วมมือกันพัฒนา และในด้านการมีส่วนร่วม ทุกฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้รับผลของการพัฒนา ทั้งในเชิงบวกและลบ จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา

ในการสนองตอบต่อแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย นอกจากความพยายามที่จะแปลงยุทธศาสตร์ตามแผนฯ 9 ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว สภาพัฒนาฯได้ดำเนินการต่างๆ อีกมากมาย ทั้งในระดับภาพรวมของประเทศและในระดับภวย่อย ที่สำคัญที่สุดก็คือ ได้เสนอให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ขึ้นมากำกับดูแลเป็นการเฉพาะ รวมทั้งการกำหนดวาระแห่งชาติเพื่อเร่งดำเนินการ 4 ด้าน คือ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การสร้างเศรษฐกิจฐานราก ทูทางสังคม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในวันจันทร์ที่ 30 มิถุนายน 2546 นี้ จึงใคร่อยากขอเชิญชวนทุกท่าน ทั้งที่เป็นตัวแทนภาคีร่วมพัฒนา 1,500 คนที่จะเข้าร่วมประชุมประจำปี 2546 ของสภาพัฒนาฯ เรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ที่ห้องแกรนด์ไฮม์มอนต์บอลรูม อิมแพ็ค เมืองทองธานี จ.นนทบุรี และท่านที่ไม่สามารถมาเข้าร่วมประชุมได้ แต่จะมีโอกาสติดตามการถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ ได้โปรดร่วมกันรับรู้ผลการประเมินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ผ่านมาในปี 2545 พร้อมทั้งร่วมกันให้ข้อคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแนวทางการพัฒนาประเทศแก่สภาพัฒนาฯ ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยนี้ สัมฤทธิ์ผลสมดังเจตนารมณ์ของทุกท่าน และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน อย่างแท้จริง
